

ביאורים

היחס בין דבר מהותי לדבר מקרי הוא יסודי להבנת עקרונות כלליים. מבט כללי מאופיין בכך שאיננו מתייחס אל המציאות הקונקרטית הנגלית לעין בלבד אלא גם לחלק המהותי שמסתתר מאחוריה. למשל, כאשר אנו רואים אדם מחופש לבעל חיים ומתנהג כבעל חיים, המראה וההתנהגות החיצוניים שלו לא יטעו אותנו מלבחון אותו דרך ההתייחסות הכללית כבן אדם. עיקרון זה חשוב כי רק הבנה כללית מהותית מאפשרת לנו להתחקות אחרי המושג סגולה שקיים בישראל. הסגולה איננה רק מה שנגלה לעיניים אלא בעיקר מה שאינו, הכישרון, הערך והייחוד שלעתים אפילו האדם שנושא אותם איננו מודע לקיומם. זוהי השלמות העצמית שקיימת בישראל בה עוסק המהר"ל. החטא אפוא נותר תמיד, במובן מסוים, מחוץ לעניין המהותי הזה. ממש כשם שאדם שנמצא בסביבת בע"ח זמן רב ומאמץ את התנהגותם לא יוכל להפוך לבע"ח, כי הוא נוצר שלם יותר. זוהי עובדה מחויבת המציאות. עובדה זו מאפשרת לישראל לתקן ולשוב מכל הקלקולים והעיוותים שדבקו בהם הואיל והקלקול איננו מהותי אלא מקרי. הרצון היסודי של ישראל הוא שלם וטוב כמו המקור ממנו נחצבו - רצון ה' יתברך.

הרחבות

• מה קבלנו מהאבות

הם מִשְׁתַּלְשְׁלִים מִן הַצְּרוּרִים הַחֲזָקִים, מֵאֲבוֹת וְאִמָּהוֹת שֶׁהֵם קְדוּשִׁים וְטְהוּרִים. חקר רבי יהודה רוזאניס בשאלה מרתקת: "אם קודם מתן תורה, מאחר שנימול אברהם וקיים כל המצוות... אם יצאו מכלל 'בני נח' לגמרי, ואפילו להקל, או לא?" [פרשת דרכים א]. בדבריו, מובאות ראיות רבות לשני הצדדים (מסקנת דבריו היא שאינם נחשבים בני נח), אך עצם הדיון מעורר אצלנו שאלה עקרונית: הרמב"ן כתב "ולקחתי אתכם לי לעם - בבואכם אל הר סיני ותקבלו התורה" [שמות ו, 1]. אם רק במעמד הר סיני נהיינו לעם - מה היחס בינינו לבין האבות, שקדמו למתן תורה?

רבי חיים סולובייצ'יק אמר ש"חס ושלוש לומר דאברהם אבינו היה גוי, הרי היה שורש כל עם ישראל ונשמתו, וכי האבות לא היו בני ישראל?!... וכל מה שנסתפקו הראשונים הוא לגבי דיניהם: אם היה להם דין ישראל, או דין בן נח... היו ישראלים ושייכים הם בכל המצוות אלא דעדיין לא נצטוו" (הובא בשמו בספר מנחת אשר בראשית, עמוד ע, בשמו).

הרב קוק דן בשאלה זו על-פי המדרש: "'לריח שמניך טובים'". כל המצות שעשו לפניך האבות ריחות היו, אבל אנו - "שמן תורק שמך" [שיר השירים רבה א, כ]. מהריח - רק הנשמה נהנית, ולא הגוף, בניגוד לשמן שניתן לסוך בו את הגוף. אמנם יש לאבות קדושה עצומה, אף יותר מזו שבבניהם, אך לא הייתה להם יכולת להשפיע על החלקים הגשמיים שבעולם הזה. בהר סיני, בהיותנו לעם - קיבלנו יכולת להתנהג בקדושה בכל שטחי החיים, מהמלכות ועד למקצוע הנחות ביותר [עולת ראייה א, עמודים ק וקלב, אורות עמוד קד].

הסִבָּה הַג', מִצַּד יְשֻׁלְמוֹת הַבְּרִיָּאָה אֲשֶׁר בְּיִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר מִצַּד הַזֶּה רְאוּי שִׁיְהִיָּה יִשְׂרָאֵל לְחֶלֶק הַשָּׁם יִתְבָּרַךְ. כִּי הַשָּׁלֵם רְאוּי אֶל הַשָּׁלֵם כְּמוֹ שִׁיְתְּבָאָר, כִּי אִמָּה זֹאת עֲצָם בְּרִיאָתָם בְּשִׁלְמוֹת הַגְּמוּר, וְאֵל תִּשְׁגִּיחַ בְּחֹטֵא אֲשֶׁר בָּהֶם, מִכָּל מְקוֹם עֲצָם הַבְּרִיָּאָה בָּהֶם בְּשִׁלְמוֹת. וְדָבָר זֶה גּוֹרֵם שֶׁהַשָּׁם יִתְבָּרַךְ בָּחַר בָּהֶם, כִּי רְאוּי שִׁיְהִיָּה הַשָּׁלֵם אֶל הַשָּׁלֵם, לֹא יוֹסֵר מִמֶּנּוּ. וְאִין רְאוּי שִׁיְחַלִּיף וְיִמִּיר הַחֹטֵא, שֶׁהוּא דָּבָר מְקַרָּה בְּיִשְׂרָאֵל, אֶת הַבְּחִירָה שֶׁבָּחַר בָּהֶם מִצַּד הַשִּׁלְמוֹת הַעֲצָמִי בְּיִשְׂרָאֵל, כִּי טְהוּרִים הֵם מִן הַחֹטֵא בְּעֲצָמָם. וְרְאִיָּה לָזֶה, כִּי הֵם מִשְׁתַּלְשְׁלִים מִן הַצְּרוּרִים הַחֲזָקִים, מֵאֲבוֹת וְאִמָּהוֹת שֶׁהֵם קְדוּשִׁים וְטְהוּרִים. וְהֵנָּה יְעֲצָם שֶׁלָּהֶם טוֹב, וְאִין בְּטוֹל הַחֹטֵא, שֶׁהוּא בְּמִקְרָה, מִבְּטָל הַבְּחִירָה שֶׁבָּחַר בָּהֶם בְּשִׁבִיל הַשִּׁלְמוֹת שֶׁבָּהֶם, שֶׁהוּא דָּבָר עֲצָמִי בְּיִשְׂרָאֵל, וְדָבָר זֶה בְּרוּר.

הסיבה השלישית לבחירת ישראל היא, ¹שלימותם של ישראל מבריאתם. מצד שלמותם ראויים ישראל להיות לחלקו של הקב"ה, כי ²השלם ראוי להיות בחלקו של השלם, כמו שיתבאר, כי עם ישראל נבראו שלמים בשלמות גמורה. אין לומר שהם חסרי שלמות מצד חטאיהם, כי נבראו שלמים. וזו הסיבה שבחר בהם הקב"ה, כי ראויים השלמים להיות בחלקו של השלם, ולא יוסרו מחלקו. החטא הוא דבר מיקרי, ואין הוא יכול לגרום לשינוי הבחירה שבחר בהם מצד שלמותם, כי במהותם הם נקיים מחטא. ראייה לשלמותם, כי הם תולדות של הצורים החזקים, האבות והאמהות, שהיו קדושים וטהורים. הנה התבאר ³שמהותם טובה, ואין החטא המיקרי יכול לבטל דבר שהוא מהותי. דבר זה ברור.

